

Julija Mušinskienė
LDM Radvilų rūmų muziejus
Vilniaus g. 24, Vilnius
Tel. (8 5) 233 0847
El. p. m.julijos@gmail.com

JULIJA MUŠINSKIENĖ

Oriento dailės kolekcijos paroda Radvilų rūmų muziejuje. Nijolės, Leono ir Lino Maskaliūnų dovana Lietuvai

2006 m. rudenį nuvykusi į Čikagą (Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) rengti Miko J. Šileikio ir Teofilio Petraičio premijų konkursinės dailės parodos „Išsivijojimo kelias“ su šio konkurso iniciatoriumi, Čiurlionio galerijos, Inc., valdybos pirmininku Leonu Maskaliūnu aptarti parodos atidarymo scenarijų susitikau jo namuose. Vos įžengusi pro duris pasijutau atsідūrusi Rytų meno apsuptyje: persiški kilimų raštai, kinų ir japonų vazos, Balio salos deivės Šri skulptūros ir daugybė kitų Oriento meno kūrinių. Šeiminiui leidus tada nufotografavau egzotiškąją kolekciją, apie kurią nieko nebuvo girdėjusi. Architektą ir inžinierių L. Maskaliūną pažinojau kaip aktyvų JAV lietuvių visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo organizatorių, dalyvį ir filantropą, bet nė neįtariau jį esant kolekcininką. Pasirodo, kad to nežinojo ir jo kolegos lietuvių bendruomenėje – tik patys artimiausi Maskaliūnų aplinkos žmonės buvo matę jų namus puošiančius Rytų kraštų dailės kūrinius. Nijolės, Leono ir Lino Maskaliūnų kolekciją, jau padovanotą Lietuvai, nemažai JAV lietuvių pirmąkart išvydo per 2016–2017 m. viešnagę Lietuvoje – Lietuvos dailės muziejaus (LDM) Radvilų rūmų muziejuje surengtoje parodoje.

Kolekcijos finansuotojas ir dovanotojas

Leonas Maskaliūnas yra kilęs iš Rokiškio. Jo tėvas Antanas Maskaliūnas – Lietuvos savanoris, gabus stalius ir savamokslis architektas, suprojektavęs ir pasistatęs Rokiškyje namus, pats sukonstravęs ūkyje reikalingas mašinas. Latvių tautybės Leono motina Paulina Salinc buvo mokytoja. Su ja A. Maskaliūnas susipažino dirbdamas muitinėje Lietuvos–Latvijos pasienyje. Vėliau kurį laiką tėvai gyveno ir dirbo Klaipėdoje, ten Leonas pradėjo lankyti mokyklą, o šeimai grįžus į Rokiškį mokslus tęsė Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijoje, kurios dar nebaigęs 1944 m. su tėvais pasitraukė į Vokietiją. Gyvendamas DP (angl. Displaced Persons („perkeltųjų

Nijolė, Linas ir Leonas Maskaliūnai. Morisas (Ilinojus, JAV). 1997 m.

*Iš asmeninio Maskaliūnų šeimos archyvo.
Fotografas nežinomas*

asmenų“) stovykloje Blomberge 1946 m. baigė lietuvių gimnaziją ir tėvo paskatintas pradėjo studijuoti architektūrą ir statybos inžineriją Pabaltijo universitete Hamburge ir Pineberge. 1950 m. emigravo į JAV. Baigęs Ilinojaus universitetą Urbanoje, Čikagoje sėkmingai pradėjo statybos inžinieriaus karjerą daugiaaukščių namų statybos kompanijoje, bet paakintas draugo ir kolegos Vytauto J. Šliūpo, tuomet dirbusio Afrikoje, išvyko dirbti į Tailandą. 1963–1973 m. buvo Bankoke veikusios JAV inžinerinės bendrovės, vykdydžiusios JAV kariuomenės ir laivyno užsakymus, viceprezidentas, 1973–1977 m. Pietų Korėjoje vadovavo šios bendrovės Tolimųjų

Rytų biurui, nuo 1977 m. – statybų projektams Teherane, vėliau – Kuveite, nuo 1980 m. vieno princo kvietimu dirbo konsultantu Saudo Arabijoje. JAV valdžios aukštai vertinamas kaip projektų Azijoje vadovas, L. Maskaliūnas projektavo, statė ir konsultavo šešiolikoje Azijos valstybių, ilgiausiai – Tailande, kur pagal jo projektą ir jam vadovaujant pastatyta didžiausia Pietryčių Azijos uosto krantinė ir per 100 jo projektuotų tiltų.

Dirbti į tolimus kraštus L. Maskaliūnas išvyko su žmona Nijole (1932–2002); svečiose šalyse nuo vienuolikos mėnesių amžiaus augo jų sūnus Linas, dabar taip pat inžinierius, dirbantis JAV ir Europoje. Dirbdamas įdomų, gerai apmokamą, bet kartu ir įtemptą bei atsakingą darbą L. Maskaliūnas savo pomėgiams turėjo nedaug laiko, bet su malonumu pirkdavo jam patikusius dailės kūrinius. Juos dažniausiai atrasdavo parodas ir antikvariatų nuolat lankiusi žmona Nijolė – humanitarė, baigusi Saint Mary kolegiją Indianoje (JAV). Įdomių ir vertingų dailės kūrinių Maskaliūnai rasdavo visuose kraštuose, kur tik jiems teko gyventi ar keliauti, tad per tris dešimtmečius susikauptė solidus orientalinės dailės rinkinys, kuris, šeimai grįžus iš Azijos, puošė jų namus Čikagoje.

Pasak L. Maskaliūno, beveik tris dešimtmečius iš Čikagos skraidydamas į Aziją ir atgal jis bene 20 kartų apkeliavo Žemės rutulį. 1992 m. grįžęs gyventi į JAV ryžosi, kaip pats sako, grąžinti skolą lietuvybei – įsijungė į išeivių visuomeninį gyvenimą: buvo Vydūno fondo Tarybos prezidiumo pirmininkas, Medininkų pilies atstatymo fondo pirmininkas, Partizanų globos fondo pirmininkas, Valdovų rūmų paramos komiteto narys, Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumų rengėjas. 2002 m. L. Maskaliūnas iš asmeninių lėšų įsteigė savo vardo stipendijas,

kurias kasmet teikia dešimčiai Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentų; jam suteiktas šio universiteto Garbės nario vardas, už patriotinę veiklą 2015 m. įteiktas valstybinis apdovanojimas – Šaulių žvaigždės medalis.

Lietuvos dailės muziejuje L. Maskaliūnas pirmąkart apsilankė 2004 m., ką tik perėmęs Čiurlionio galerijos, Inc., vairą iš ilgamečio jos vadovo Domo Adomaičio (1909–2010). Muziejaus direktoriui Romualdai Budriui tąkart jis pasiūlė kartu įgyvendinti šios galerijos valdybos idėją: 2005–2009 m. pakaitomis – Vilniuje ir Čikagoje – rengti M. J. Šileikio ir T. Petraičio premijų penkių konkursinių dailės parodų ciklą. Įsisukus parodomis, Čiurlionio galerijos valdybos pirmininkas ne kartą lankėsi LDM, džiaugėsi, kad po kelių dešimtmečių išėivijoje atgaivinta bendrųjų parodų tradicija, domėjosi konkursų laureatų kūryba, konkursinių parodų katalogais, visų jų leidimui skyrė lėšų iš dailininkų M. J. Šileikio ir T. Petraičio palikimų sudaryto premijų fondo. Ne kartą L. Maskaliūnas užsiminė apie savo šeimos sukauptą kolekciją, kurią ateityje ketino dovanoti Lietuvai. Dėl saugumo kolekcijos nei rodyti, nei viešinti Čikagoje nenorėjo, bet ir atsisveikinti su ja neskubėjo. Laikydamasis nuostatos, kad „viskam savas laikas“, 2012 m. pasitraukė iš daugumos visuomeninių projektų ir pareigų, o 2015 m. pabaigoje LDM vadovams pranešė, kad dovanoja Lietuvai savo šeimos sukauptą Oriento meno kolekciją ir prašo ją perimti muziejaus žinion. Apsisprendė, kaip pats sakė žiniasklaidai, nuolat skatinamas dailininkės Magdalenos B. Stankūnės (1925–2017).

Vykdamą perimti kolekcijos ir parengti ją siuntimui į LDM žinojau, kad kolekcija neeksponuota, neaprašyta, netyrinėta. Tad tuo svarbiau atrodė išsiaiškinti kūrinių įsigijimo aplinkybes, vietas ir laiką bei atskirus kūrinius lydinčias legendas. Bet šiuo atžvilgiu kolekcijos dovanotojas buvo itin santūrus ir lakoniškas – kūrinių arti dviejų šimtų, jie pirkti įvairiuose Azijos kraštuose prieš 3–4 dešimtmečius ar dar seniau, tad daugeliu atvejų, nenorėdamas klaidinti, L. Maskaliūnas nurodė tik eksponatų kilmės ar įsigijimo šalį ir vieną kitą atmintin įstrigusią detalę.

Dovanotosios kolekcijos paroda

2016 m. vasario pradžioje Lietuvai dovanotos Nijolės, Leono ir Lino Maskaliūnų orientalinės dailės kolekcijos siunta sėkmingai pasiekė LDM. Atsiųstų vertybių sąrašė – 186 kūriniai iš 20-ties Azijos valstybių; be Kinijos, Japonijos, Indijos meno, kurio šiek tiek esama ir LDM, ir kituose Lietuvos muziejuose, dovanotoje kolekciijoje yra kūrinių iš Honkongo, Korėjos, Mianmaro, Kambodžos, Indonezijos, Laoso,

Orientalinės dailės
kolekcijos parodos
atidarymas Radvilų
rūmų muziejuje 2016 m.
birželio 7 d. Iš kairės:
parodos kuratorė Julija
Mušinskienė, kolekcijos
dovanotojai Linas ir
Leonas Maskaliūnai,
LDM direktorius
Romualdas Budrys.

*Iš LDM archyvo.
Fot. T. Kapočius*

Prieš parodos
atidarymą vykusioje
spaudos konferencijoje
L. Maskaliūnas
žurnalistams pasakoja,
kaip į kolekciją pateko
Balio salos buriamasis
kalendorius plintanganas.

*Iš LDM archyvo.
Fot. T. Kapočius*

Singapūro, Tailando, Vietnamo, Pakistano, Nepalo, Kašmyro, Tibeto, Irano, Egipto, Saudo Arabijos, Turkijos, t. y. iš tų kraštų, kurių meno pavyzdžių muziejaus rinkiniuose tėra vienas kitas arba visai nėra. Tad atpažinti, identifikuoti, įvertinti dovanotas vertybes buvo pasitelkta dauguma muziejaus menotyrininkų-rinkinių kuratorių, taip pat Vilniaus universiteto Orientalistikos centro specialistai dr. Miglė Lebednykaitė ir dr. Valdas Jaskūnas; nustatyti vertybių sukūrimo laikotarpius, medžiagas, technikas padėjo restauratoriai dr. Jurga Bagdzevičienė, Rimvydas Derkintis, dr. Laima Grabauskaitė, Bronė Kunkulienė, dr. Olga Ščit,

Dalia Valujevičienė. Atlikus pirminių vertybių tyrimą imta ruošti dovanotosios kolekcijos parodai.

Paroda buvo rengiama keturiose Radvilų rūmų muziejaus parodinėse salėse, eksponuoti 167 kolekcijos kūriniai, sugrupuoti pagal regionus: Rytų, Pietryčių ir Pietų Azijos bei islamiškų kraštų meno. Dovanotosios kolekcijos parodos iškilmingame atidaryme, vykusiame 2016 m. birželio 7 d., dalyvavo ir pats dovanotojas, ir jo sūnus Linas Maskaliūnas. Per spaudos konferenciją dovanotojas papasakojo apie savo darbą, gyvenimą Rytų kraštuose, kolekcijos kaupimą, kai kurių kolekcijos vertybių įgijimo

Orientalinės dailės kolekcijos parodos fragmentas.

*Iš LDM archyvo.
Fot. T. Kapočius*

Orientalinės dailės kolekcijos parodos fragmentas: kinų ir japonų dailė.

*Iš LDM archyvo.
Fot. T. Kapočius*

Orientalinės dailės
kolekcijos parodos
fragmentas: eksponatai iš
Irano ir Pakistano.

Iš LDM archyvo.
Fot. T. Kapočius

aplinkybes: pavyzdžiui, senovinį Balio kalendorių N. Maskaliūnienei padovanojo JAV diplomatas, dėl prastokos šios vertybės būklės pabijojęs ją gabenti į JAV. L. Maskaliūnas pasirūpino, kad kalendorių konservuotų profesionalus restauratorius.

LDM direktorius R. Budrys parodoje eksponuotą Maskaliūnų šeimos kolekciją įvertino kaip vieną vertingiausių ir brangiausių muziejui dovanotų kolekcijų, reikšmingai praturtinusių ne tik LDM, bet ir visos šalies meno lobyną. Apie parodą rašė svarbiausi šalies spaudos leidiniai, rodė televizija. Paroda susilaukė lankytojų dėmesio ir, nors pagal pirminį planą turėjo būti eksponuojama iki 2016 m. spalio 31 d., buvo pratęsta iki metų pabaigos, tada dar kartą – iki 2017 m. balandžio pabaigos. Vykstant parodai išleistas parodos katalogas (sudarytoja ir teksto autorė Julija Mušinskienė) su pusšimčio eksponatų spalvotomis nuotraukomis ir dovanotosios kolekcijos patikslintu eksponatų sąrašu.

Kinų ir japonų dailė

Didžiausia ir įvairiausia kiniškoji kolekcijos dalis, kurioje yra tapybos, skulptūros, dailiųjų amatų pavyzdžių, bet vyrauja taikomosios dekoratyvinės dailės kūriniai. Bene įspūdingiausias iš jų – XX a. širma, dekoruota senovine lako technika ir būdingų kinų motyvų – medžių, paukščių, gėlių – inkrustacijomis iš perlamutro bei pusbrangių akmenų. Įspūdingi ir XX a. pertvarinio emalio (*cloisonné*) technika sukurti keturiolika dekoratyvinių vazų ir indelių. Ši sudėtinga ir brangi technika Kiniją pasiekė XIII a. ir iš pradžių naudota tik imperatoriaus dvaro reikmėms. Vėliau ji buvo itin išstobulinta, o ja sukurti kinų meistrų dirbiniai tapo aukštai vertinami visame pasaulyje. Pertvarinio emalio dirbiniai Kinijoje populiarūs iki šiol, jų gamyba mechanizuota minimaliai, tad kiekvienas dirbinys unikalus.

Senieji kinų uostomojo tabako flakonai, kurių kolekcijoje yra keturi, laikomi kiekvieno taikomosios dailės objektų kolekcininko svajone. Pasakojama, kad puikaus uostomojo tabako ir tabakinę pirmajam Čingų dinastijos, valdžiusios 1644–1912 m., imperatoriui padovanojo iš Europos atvykę jėzuitai. Tabakas valdovui patiko, o tabakinė – ne. Kadangi uostomojo tabako milteliai tais laikais Kinijoje buvo priskiriami gydomiesiems preparatams, juos imta laikyti nedideliuose dailiuose buteliukuose – kaip vaistus. Tik šioms tabakinėms, kurios pirmiausia buvo susijusios su imperatoriaus dvaru, imtos naudoti brangios medžiagos – dramblio kaulas, porcelianas, pusbrangiai akmenys, o kūrė juos puikūs meistrai, kurie šiuos flakonėlius pakylėjo iki subtiliausios meninės miniatiūros lygio; nenuostabu, kad pačioje Kinijoje kolekcininkai flakonius medžiojo vos šiems atsiradus, o netrukus jais susidomėjo ir europiečiai. XIX a. pabaigoje itin išpopuliarėjo stikliniai flakonėliai, kurie buvo dekoruojami ne išorėje, o buteliuko viduje per siaurutį kaklelį įkištu plonu lenktu teptuku. Tokia tapyba reikalavo ypatingo meistriškumo, o ištapyto flakonėlio savininkui tai būdavo aukščiausio socialinio statuso ženklas. Maskaliūnų kolekcijoje yra du iš vidaus ištapyti flakonėliai, kiti du sukurti iš dramblio kaulo – šiuose atsispindi rafinuotos kinų drožybos ir kaligrafijos tradicijos. Kinų medžio drožybos pavyzdžiai – budistų vienuolio Arhato ir astralinės kilmės kinų laimės

Širma. XX a. II p.,
Honkongas (Kinija).

*Medis, perlamutro ir
pusbrangių akmenų
inkrustacija, auksavimas,
tapyba, lakas, 182x276 cm.
LDMED-193.179.
Fot. A. Lukšėnas*

Vaza. XX a. II p., Kinija.

Vario lydinys, emalis,
pertvarinis emalis, h – 22,5 cm,
Ø (viršaus) – 7 cm,
Ø (dugno) – 7,5 cm.
LDMED-193.250.
Fot. A. Lukšėnas

—

Vaza. XX a. vid., Kinija.

Vario lydinys, pertvarinis
emalis, h – 38,5 cm,
Ø (viršaus) – 12,3 cm,
Ø (dugno) – 11,7 cm.
LDMED-193.243.
Fot. A. Lukšėnas

dievybių triados – Šoušingo, Fusingo, Lušingo – XIX a. skulptūrėlės, kinų mitologijoje simbolizuojančios dangaus, žemės ir žmogaus ryšį. Dailiųjų amatų tradiciją reprezentuoja interjerų puošybai skirti dekoratyvinių medelių, vynuogių kekių dirbiniai iš pusbrangių akmenų ir spalvoto stiklo.

Kinams stilistiškai artimos japonų dailės pavyzdžių kolekcijoje yra dvylika, daugiausia – porceliano. Tai pasaulyje gerai žinomų japonų porceliano gamintojų *imari*, *kutani*, *satsuma* stiliaus dirbiniai. Aritos mieste – Japonų porceliano lopšyje – XVII a. pradėtas gaminti porcelianas pavadinimą gavo nuo netoliese esančio Imari uosto. Diduma *imari* stiliaus gaminių XVIII–XIX a. iš šio uosto buvo eksportuojami į Europą (ir kitų to meto japonų porceliano manufaktūrų gaminiai tebuvo įperkami japonų elitui, tad daugiausia buvo skirti eksportui). Porcelianinių *imari* stiliaus indų raštai buvo kuriami pagal audinių dekorų pavyzdžius ir spalvinami įspūdingais tamsiai mėlynos, raudonos, aukso spalvos emalio deriniais, kuriuos ėmė kopijuoti kinų, olandų, anglų porceliano meistrai. Kolekcijoje esantys *imari* stiliaus dekoratyviniai indai ir vaza (XX a.) leidžia nuodugniau susipažinti su stambiausio japonų porceliano gamybos centro iki šiol puoselėjamomis tradicijomis. Kitą

Uostomojo tabako flakonas. XIX a., Kinija.

Stiklas, tapyba iš vidinės flakono pusės, 6,5x4x2,5 cm. LDM ED-193.276/a-b.

Fot. A. Lukšėnas

Uostomojo tabako flakonas. XIX a., Kinija.

Dramblio kaulas, drožyba, raizymas, kaligrafiniai rašmenys, 9x4,7x1,5 cm. LDM ED-193.274/a-b.

Fot. A. Lukšėnas

Satsuma vazos. XIX a. pab.–XX a. pr., Japonija.

Porcelianas, kraklė, antglazūrinė tapyba, auksavimas, h – 45 cm, Ø (viršaus) – 17,5 cm, Ø (dugno) – 14,5 cm. LDM ED-193.203/1,2. Fot. A. Lukšėnas

Satsuma vazos
fragmentas.
LDM ED-193203/2.
Fot. A. Lukšėnas

savitą japonų porceliano stilių reprezentuoja dvi prabangios XIX a. *satsuma* vazos. Šio porceliano gamyba Satsumos prefektūros Kiūšiū saloje prasidėjusi XVI a. pabaigoje, suklestėjo būtent XIX amžiuje. 1867 m. Satsumos porcelianas susilaukė didžiulio susidomėjimo Pasaulinėje parodoje Paryžiuje ir buvo pradėtas masiškai gaminti eksportui. Jo savitumas – smulkiai suaižėjusi kralė glazūra su reljefiniais įvairiaspalvio emalio ornamentais gausiai auksuotame fone; šoninės plokštumos dekoruotos detaliai ištapytomis mitologinių ir istorinių siužetų scenomis, peizažo elementais, samurajų, nacionaliniais kostiumais vilkinčių moterų figūromis. Muziejaus rinkinius dovanotoji kolekcija praturtino ir pora vertingų japonų drožybos pavyzdžių. Dramblio kaulo miniatiūrinė XIX a. skulptūrėlė „Senis su vėduokle“ reprezentuoja itin savitą japonų

Imari dekoratyvinė lėkštė.
XX a. II p., Japonija.

Porcelianas, antglazūrinė
tapyba, h – 5 cm, Ø – 36 cm.
LDM ED-193.197.
Fot. A. Lukšėnas

—
Netsukė „Senis su
vėduokle“. XIX a.,
Japonija.

Dramblio kaulas, 3x5 cm.
LDM ED-193.272.
Fot. A. Lukšėnas

skulptūros rūšį, vadinamą *netsuke*. Tokios miniatiūrinės skulptūrėlės, buvo kuriamos Tokugavos šiogūnato laikais (1603–1868), kai vyriškus kimono, kurie buvo siuvami be kišenių, papildė prie diržo tvirtinama mažutė skulptūrėlė, skirta diržui susegti ir prilaikyti raktą, tabakinę, pypkę bei kitus smulkius asmeninius reikmenis. Netsukės buvo drožiamos iš medžio, kaulo, akmens, jų temos aprėpia mitologiją, istoriją, kasdienio gyvenimo realijas ir įvairiapusiškai atspindi japonų, ypač miestiečių, kultūrą. Kai Japonija atsivėrė pasauliui ir XX a. pirmaisiais dešimtmečiais japonai ėmė dėvėti europietiškus drabužius, netsukės prarado utilitarinę paskirtį ir dabar kuriamos tik kaip meno objektai ir suvenyrai, o senąsias „medžioja“ muziejai ir kolekcininkai. Vienas populiariausių senųjų netsukių siužetų – septyni japonų laimės dievai valtyje. Šių dievybių skulptūrėlės, atspindėjusios sveikatos, meilės, turto ir kitus svarbiausius žmogaus troškimus, buvo nešiojamos kaip talismanai, laikomos sintoistiniuose namų altorėliuose. Dovanotoje kolekciijoje yra viena iš šių dievybių – Ebisu. Tai XIX a. pab.–XX a. pr. akmens skulptūra. Ebisu vienintelis iš laimės dievų yra laikomas esantis japonų kilmės. Tai sėkmės, laivybos, žvejybos, prekybos, turto, verslo, javų ir maisto gausos dievas, o kai kuriose Japonijos srityse laikomas žvejų dievu.

Tajų Budos ir drambliai

Svarbi ir didelė kolekcijos dalis – Pietryčių Azijos regiono dailė, kurios prasminis ir stilistinis pamatas yra induizmo ir budizmo tradicija, perimta iš Indijos, bet turinti ir savitų vietinių bruožų. Šiam regionui priskiriama Tailando, Indonezijos, Kambodžos, Mianmaro, Vietnamo, Laoso dailė. Dešimt metų gyvendami Tailande Maskaliūnai sukaupė per trisdešimt įdomių ir įvairių tajų meno kūrinių. Bene pats seniausias kolekciijoje esantis eksponatas – bronzinė Budos galva (LDM ED-193.248/a,b) su auksavimo pėdsakais. Greičiausiai tai budistinės šventyklos plastikos pavyzdys. Tokie dirbiniai tajų krašte visada laikomi padėti aukščiau už kitus objektus. Budos galva preliminariai datuota XVIII a. pab.–XIX a. pr., bet ją palyginus su ankstesnių laikotarpių Budos skulptūriniais atvaizdais ši data kelia abejonių.

Laikoma, kad budizmas tajų žemes iš Indijos pasiekė III a. pr. Kr. Šiai religijai plintant ir įsitvirtinant Tailande buvo priimtas ir jau susiformavęs Budos vaizdavimo kanonas, atėjęs iš Pietų Indijos. Žinoma, kad Budos, kaip žmogaus, pažymėto aukščiausios misijos ženklų, pirmieji atvaizdai Indijoje pasirodė mūsų eros pradžioje, o Tailande jie kuriami nuo IV amžiaus. Pradėdamas kaip tik šiuo ankstyvučiu laikotarpiu prancūzų

Budos galva.
XVIII a. pab.–XIX a. pr.,
Bankokas (Tailandas).

Vario lydinio liejinys,
auksavimo pėdsakai,
40x20x20 cm.
LDM ED-193.248/a-b.
Fot. A. Lukšėnas

mokslininkas Jeanas Boisselieras (1912–1996) Budos skulptūrinio vaizdavimo Tailande raidą sugrupavo į aštuonias mokyklas, iš kurių išsiskiria XIII–XV a. klestėjusi Sukotajaus (*Sukhothai*) mokykla. Tuo laikotarpiu Tailando šiaurėje gyvavo galinga Sukotajaus karalystė, atsiradusi tajams išvijus šį kraštą užvaldžiusius khmerus. Sukotajaus vienuolynams, šventyklų kompleksams (vadinamiems *vatais*), stūpų (vadinamų *čedi*) išorės nišoms buvo sukurta daugybė įvairaus dydžio Budos skulptūrų, būdingų Theravados krypties budizmui. Budos skulptūrų Tailande gausa aiškinama tuo, kad ryškią šalies gyventojų daugumą sudarantys

Povas. XIX a. pab.–XX a. pr.,
Tailandas.

Medis, šlifuotas stiklas, drožyba,
inkrustacija, auksavimas,
62,5x46x17,5 cm.
LDM ED-193.294.
Fot. A. Lukšėnas

budistai visą gyvenimą rūpinasi atlikti kuo daugiau gerų darbų, nes nuo to priklauso būsimas atgimimas. Vienas iš būtinų nuopelnų – Budos skulptūrų ir kitų su juo susijusių daiktų kūrimas: iš turtingųjų buvo reikalaujama sukurti auksinį Budą, o neturtingiesiems leidžiama ir molinė skulptūrėlė. Sukotajaus mokyklos meistrų sukurtos skulptūros ryškiai skyrėsi nuo ankstesnių ir nuo kitų to paties laikotarpio mokyklų skulptūrinių Budos atvaizdų. Šios mokyklos skulptoriai ėmė vaizduoti Budą ne kaip negailestingą žmogų, o kaip paslaptį ir mistiškumą gaubiamą geranorišką švelnių bruožų aukščiausiąją būtybę keturiomis kanoninėmis pozomis – stovintį, einantį, sėdintį ir gulintį. Daugiausia – sėdinčio ir „kviečiančio deivę Žemę liudyti“ (*Bhumisparsha mudra*) Budos atvaizdų. Sukotajaus periodas laikomas Tailando meno aukso amžiumi, o šio stiliaus kūriniai – nacionalinio meno viršūne. XV a. viduryje Sukotajaus karalystės teritoriją užėmė kita tają valstybė – Ajutaja

(*Ayudhya*) (1351–1767), turėjusi savą skulptūros mokyklą, kurioje susipynė Sukotajaus mokyklos ir khmerų stiliai. Sukotajaus stilius veikė visą tolesnę tajų skulptūros raidą, jo atgarsiai jaučiami iki šiol. Verta paminėti, kad dabar Tailandą valdančios Čakrių dinastijos pirmasis karalius Rama I, valdęs 1782–1809 m., rūpinosi išsaugoti nacionalinius paminklus ir į šalies sostinę Bankoką gabeno Budos skulptūras iš apleistų Sukotajaus, Ajutajos, kitų senųjų centrų. Gal ir per drąsu kelti jokiais technologiniais tyrimais nepagrįstą prielaidą, kad dovanotoje kolekci-joje esantis archeologinis artefaktas – Budos galva (greičiausiai kano-ninės skulptūros dalis), dovanotojo įgyta Bankoke, galėtų būti viena iš tų atgabentųjų, kadaise puošusių senąsias Sukotajaus šventyklas. Bet jei įrikiuotume jos atvaizdą tarp internete publikuojamų Sukotajaus skulptūrų bei jų dalių, t. y. Budo galvos vaizdų, mūsiškė tikrai neišsi-skirtų nei ikonografijos niuansais, nei matmenimis. Šią prielaidą reikėtų patikrinti rimtais technologiniais tyrimais; nušvitęs besišypsantis Budos veidas tarsi pats spinduliuoja paskatą bent pamėginti įminti jo paslaptį.

Kolekcijoje yra ir meistriškos tradicinės medinės tajų skulptūros pavyzdžių. Tai tajų muzikantų skulptūrėlės, mitologinių personažų bareljefai ir auksuota povo XIX a. pab. skulptūra su šlifuito stiklo inkrustacijomis. Verta paminėti ir ypač svarbių Tailando istorijoje ir kultū-roje gyvūnų – dramblių – medinių, akmeninių ir keraminių skulptūrėlių rinkinėlį, kuriame pats mažiausias – 4,5 cm aukščio drambliukas, o di-džiausias – beveik 70 cm siekiantis medinis profesionalaus skulptoriaus kūrinys, kurį kažkodėl labai norisi paglostyti.

Kultinio meno sala

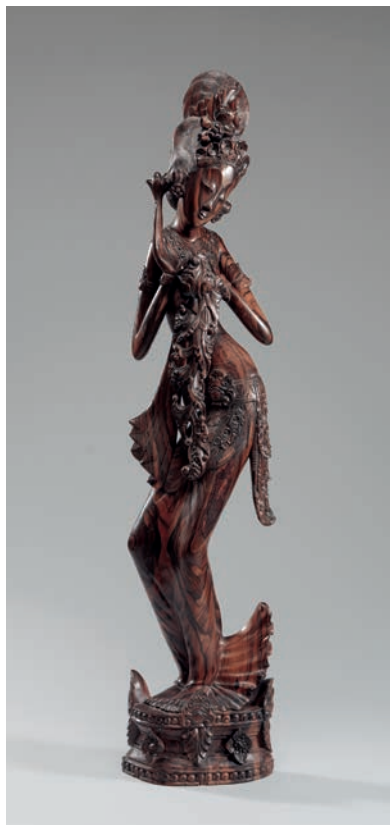
Nedidelė, bet reikšminga kolekci-joje eksponatų iš Indonezijos dalis. Skirtingai nuo Tailando, kur 94 procentai gyventojų budistai ir šalyje yra apie 40 tūkstančių jų šventyklų, salų valstybė Indonezija dabar yra didžiausia pasaulyje musulmoniška šalis. Tačiau kolekci-joje labiausiai atspindėtas Balio – vienintelės islamo nepriėmusios Indonezijos salos – menas. Balio saloje, kaip ir Javoje, pirmaisiais mūsų eros amžiais ėmė plisti hinduizmas ir budizmas, susiklostė šių religijų pagrindu paremta kultūra. Tačiau Balyje hinduizmo dievai veikiau papildė nei pakeitė ligi tol vyravusių animistinių dievybių, protėvių dvasių ir demonų panteoną. Nors Balyje garbinami hinduizmo dievai Brahma, Višnus ir Šiva turi savo šventyklą kiekviename Balio kaime, baliečių išpažįstama religija, vadinama Agama Hindu-Bali, akivaizdžiai skiriasi nuo praktikuojamos Indijoje. Mylimiausi jų dievai yra Višnus, įkūnijantis saulę, vandenį ir

Augalinis ornamentas.
XIX a., Balis (Indonezija).

*Medis, kiaurapjūvė drožyba,
auksavimas,
69,5x18x2,5 cm.
LDM ED-193.302.
Fot. A. Lukšėnas*

—
Deivė Šri. XX a. vid.,
Balis (Indonezija).

*Medis, drožyba,
93x20x11 cm.
LDM ED-193.306.
Fot. A. Lukšėnas*

dieną, ir jo žmona – ryžių ir derlingumo deivė Devi Šri, kurią kadais garbino kaip chtoninę vaisingumo deivę, pagal dualistinę klasifikaciją susietą su žeme, mėnuliu ir naktimi. Šie dievai gerbiami kaip baliečių protėviai, vaisingumo, gyvenimo ir derliaus davėjai. Ši pora, būdama neišskiriama priešingų kosmoso pradų vienybėje, įkūnija pasaulio tvarką ir visatos harmoniją, o tai ir yra baliečių tikėjimų ir gyvenimiškosios filosofijos pamatas. Ypač gerbiama deivė Devi Šri, nerastume ryžių lauko, kuriame nebūtų jai skirto altoriaus, kiekviename šios kultūros auginimo etape rengiamos deivę šlovinančios apeigos. Tad nieko nuostabaus, kad Devi Šri skulptūrose (LDM ED-193.306; LDM ED-193.307) kuriamas tobulo grožio moters paveikslas: rafnuotos reljefinės drožybos diadema ant gracingai pasuktos galvos, dailus stilizuotų apibendrintų bruožų veidas, ilgu kainu (nacionalinis drabužis, indonez. *ilgas audinys*) apgobta liauna išilgintų proporcijų figūra, išlenkta raidės „S“ forma, pabrėžia deivės grakštumą ir grožį. Balio drožėjų meistrystės lygis akivaizdus ir skulptūrinėje kompozicijoje su induizmo dievybėmis Višnumi ir Garudu (LDM ED-193.309), perteikiančioje baliečių pasaulio modelį: skulptūros apačioje rangosi pragaro gyventojos gyvatės nagos, virš jų – visatos

centro vėžlio figūra, ant kurio tupintis mitinis paukštis Garudas ir ant jo nugaros sėdintis Višnus atspindi dangiškas sferas. Medžio drožyba laikoma stipriausia Balio salos meno šaka, kurią ypač paveikė rafinuota Javos meistrų kūryba, kai kartu su Javos diduomene, nepriėmusia islamo, XVI a. pradžioje į Balį persikėlė ir dauguma Javos amatininkų. O bene seniausias šios šalies eksponatas – senovinis Balio kalendorius (LDM ED-163.326) ant medvilninio audinio, vadinamas plintanganu, – dovanotojo duomenimis, buvo sukurtas XVIII a. paskutiniojo Balio karaliaus dvaro dailininko. Kiekvienas toks kalendorius yra unikalus meno kūrinys. Be dabartinio saulės metų kalendoriaus, Balio saloje funkcionuoja ir kitas, apimantis 210 dienų ciklą, kuris reguliuoja šventyklų bei daugumos baliečių ritualus ir pateikia labai išsamią laimingų ir nesėkmingų dienų schemą beveik kiekvienai veiklos rūšiai. Visas buriamasis kalendorius su žmonių, gyvūnų, mitinių būtybių, apeiginių reikmenų vaizdiniais ir viršuje rašomais teksta būtų labai didelis, todėl įprasta naudoti 35 dienas apimantį plintanganą – tokį, koks yra dovanotoje kolekcijoje. Šio kalendoriaus stačiakampė vaizdinė plokštuma padalinta į septynias horizontalias ir septynias vertikalias eiles, kurios sudaro 49 stačiakampius langelius, kiekviename jų vaizduojama skirtinga siužetinė scena: tradicine indoneziška maniera nutapytos kažką veikiančios groteskiškos išvaizdos būtybės – žmonės, mitologiniai personažai, dievybės, demonai bei į veiksmą įtraukti paukščiai, žuvys, laukiniai žvėrys ir naminiai gyvūnai, dekoratyvūs augalai, įvairūs daiktai, o stačiakampių viršuje į sanskritą panašiais rašmenimis užrašyta po kelias eilutes teksto, kurį kolekcijos dovanotojas tikėjosi Vilniuje perskaityti išverstą į lietuvių kalbą. Tačiau, kaip nustatė sanskrito žinovas dr. V. Jaskūnas, šie įrašai padaryti ne sanskritu, o galbūt senuoju Balio raštu. Beje, panašių kalendorių tyrinėtojai teigia, kad suprasti tokių kalendorių tekstus, vaizduojamąjį turinį, jų tarpusavio ryšį ir pagal tai pranašauti ateinančių dienų sėkmes ir nesėkmes gali tik šios srities žinovas žynys, kuris būdavo kiekviename kaime ir kuriam už būrimą dosniai atsilygindavo.

Indonezija – batikos tėvynė. Ši audinių dekoravimo technika Javoje sukurta neatmenamais laikais ir itin išstobulinta, sudėtinga, o ja dekoruojami kūriniai laikomi batikos meno viršūne. Pora indoneziškų batikos paveikslų yra dovanotoje kolekcijoje („Povas“, LDM ED-193.319; „Šokėjai“, LDM ED-193.318). Joje yra po keletą eksponatų iš Pietryčių Azijos šalių, kurių meno pavyzdžių muziejus lig šiol neturėjo. Tai khmerų dailės tradicijas atspindinti „Šokančios apсарos“ (LDM ED-193.233) bronzinė skulptūrėlė, sukurta XIX a., ir įspūdingas dangiškosios apсарos

Kalendorius plintanganas
su rašmenimis. XVIII a.,
Balis (Indonezija).

Medvilninis audinys,
vandeniniai dažai,
141x170 cm.
LDM ED-193.326.
Fot. A. Lukšėnas

Drakonas ir drakonė –
svarsčiai. XIX a.,
Mianmaras.

Vario lydinio liejinys,
7x3,6x4 cm.
LDM ED-193.235/3,4.
Fot. A. Lukšėnas

Apsara. XX a. 6 deš.,
Pnompenis (Kambodža).

Ryžių popierius, horeljefas,
126,5x50 cm.
LDM ED-193.349.
Fot. A. Lukšėnas

bareljefinis atspaudas ant ryžių popieriaus (LDM ED-193.349), primenantis dieviškųjų apsarų skulptūras IX–XV a. pastatytoje induistų Vato šventykloje Ankoro mieste Kambodžoje. Įdomūs seni lieti metaliniai gyvūnų pavidalo svarsčiai iš Mianmaro, kurių dydį ir formą parinkdavo pats karalius pagal jį globojančio gyvūno atvaizdą; XX a. tokie svarsčiai imti vadinti opiumnais, nes buvo naudojami narkotikams sverti. Po porą skulptūrų kolekciijoje esama iš Pietryčių Azijos socialistinių kraštų – Laoso ir Vietnamo.

Budizmo Vadžrajanos mokyklos populiarioji dievybė Žalioji Tara, pagal mitą kilusi iš pasaulio kančias apraudančio bodhistavo ašaros, laikoma moteriškąja Budos inkarnacija ir begalinės užuojautos įsikūnijimu. Nuostabaus grožio ir švelnumo šios dievybės sena bronzinė skulptūra sukurta Budos Siddharthos Gautamos gimtojoje šalyje Nepale. Iš ten pat – ir filigrano technika su pusbrangių akmenų inkrustacijomis sukurtas zoomorfinių pavidalų kvapų indelių komplektas, atspindintis savitas šio krašto juvelyrikos tradicijas. Kiek labiau mums pažįstamo Indijos meno pavyzdžių kolekciijoje daugiausia esama iš šiauriausio šalies regiono Kašmyro, kurio kultūrą lemia ne vien hinduizmo, bet ir islamo tradicijos.

Islamo menas: dekoratyvumas ir ornamentika

Dar viena dovanotosios kolekcijos dalis – islamo menas, paremtas rafinuotu abstrakčių geometrinių, augalinių motyvų ornamentu. Islamo religinio draudimo vaizduoti žmones ir gyvūnus nepaisoma tik persiškose miniatiūrose „Raitelis ant žirgo“ (LDM ED-193.314) ir „Raiteliai medžioja“ (LDM ED-193.315), atliktose ant dirbtinio kaulo plokštelių. Ornamentikos grožiu spindi metalo dirbiniai – žalvarinė raižyta dekoratyvinė lėkštė iš Irano, sidabravimo, graviravimo ir kitomis technikomis puoštos turkiškos dekoratyvinės varinės lėkštės, iškalinėjimu, kalstymu dekoruoti metaliniai indai maistui laikyti iš Artimųjų Rytų. Metalo dirbinių puošybos technikų įvairovę ypač atspindi tos pačios paskirties, bet viena už kitą įmantresnės formos arbatinių indų rinkinėlis iš kelių Azijos kraštų – Tailando, Indijos, Irano, Pakistano, Saudo Arabijos. Pristatoma Lietuvoje nematyta chatamo (*khatam*) inkrustavimo technika, kuria dekoruotas žaidimų stalas iš Kašmyro provincijos ir dekoratyvinės dėžutės. Šia sena persų medžio inkrustacijos technika Irane puošiamos šventyklos, baldai, žaidimų lentos, paveikslų rėmai ir kitų įvairiausių dirbinių paviršiai. Kiekviena ornamento žvaigždutė suklijuojama iš ne mažiau kaip 48 miniatiūrinių trikampių skalelių – medinių, kaulinių, metalinių; horizontaliai supjaustytų tokių ornamentų juostelės klijuojamos ant puošiamų paviršių. Neretai lyginami chatamo ir kilimų ornamentai; ir vienu, ir kitų raštų sudėtingumą, spalvinį turtingumą galima gretinti ir šioje kolekcijoje: joje yra keturi

„Raiteliai medžioja“.
XX a., Iranas.

Tapyba ant dirbtinio kaulo plokštelės; rėmai: medis, chatamo inkrustacija, 27x40 cm.
LDM ED-193.315.
Fot. A. Lukšėnas

Arbatos indas. XX a.,
Indija (?).

Vario lydinys, valcavimas,
kalstymas, graviravimas,
liejimas, h – 55 cm,
Ø (viršaus) – 6,3 cm,
Ø (dugno) – 12 cm.
LDM ED-193.223.
Fot. A. Lukšėnas

—

Rištinis kilimas. XX a. I p.,
Kašmyras (Indija).

Medvilniniai metmenys,
vilnoniai ataudai,
245x157 cm.
LDM ED-193.322.
Fot. T. Kapočius

XX a. rytietiški rištiniai rankų darbo kilimai: vienas iš jų – šilkinis, atsivežtas iš Honkongo, du – persų tradicijas tęsiantys Irano kilimai, dar vienas, senesnis, – iš Kašmyro provincijos. Dovanotoji orientalinės dailės kolekcija neabejotinai verta tolesnių įvairių tyrimų, atskleisiančių, tikėkimės, ne vieną šių vertybių turinio, prasmės ir grožio paslaptį.

Literatūra ir šaltiniai

1. Andrijauskas A., *Tradicinė japonų estetika ir menas*, Vilnius: Vaga, 2001.
2. Andrijauskas A., *Vaižduotės erdvės: tradicinė kinų estetika ir menas*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2016.
3. Apanavičienė L., „Didžiausias įdomumas ir laimė yra dirbti su žmonėmis“, [pokalbis su Leonu Maskaliūnu], *Draugas*, 2012-12-08.
4. Boisselier J., *Budos išmintis*, Vilnius: Baltos lankos, 1997.
5. Boisselier J., *La Sculpture en Thaïlande*, Suisse, Fribourg: Office du livre, 1974.
6. Чукина Н. П., Памятники искусства Индонезии в собрании Государственного музея Востока, Москва: Государственный музей Востока, 2010.
7. Данилова А., „Китайские табакерки: Шедевр в миниатюре“, 2013, <https://venasera.ru/china/kitaiskie-tabakerki.html> (žiūrėta 2018-02-27).
8. Forge A., *Balinese Traditional Paintings: a selection from the Forge Collection*

of the *Australian Museum*, Sydney: Australian Museum, 1978, <https://www.google.lt/search?q=calendar+plintangan&ei=yKGMWvHtBlzSkgXtw4b-4BQ&start=10&sa=N&biw=1138&bih=545> (žiūrėta 2018-02-19).

9. *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai: biografijų žinynas*, I t., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1988, p. 638.
10. Shojanoori N., „A Background of Khatam Art“, *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 2014, Vol.3, No.4: Special Issue on Architecture, Urbanism, and Civil Engineering, <http://european-science.com/eojnss/article/viewFile/2310/pdf> (žiūrėta 2018-02-19).

Exhibition of the Oriental Art Collection in the Radvilas Palace Museum

A gift from Nijolė, Leonas and Linas Maskaliūnas to Lithuania

JULIJA MUŠINSKIENĖ

In the beginning of 2016, the oriental art collection of Nijolė, Leonas and Linas Maskaliūnas reached the Lithuanian Art Museum from Chicago, USA. The collection was donated to Lithuania by the Rokiškis-born American Lithuanian public figure, cultural figure and philanthropist, Leonas Maskaliūnas, who worked as an architect and engineer for three decades, living in Asian countries with his family. The list of donated treasures included 186 works from 20 Asian countries. The article presents the most valuable exhibits in the collection from East Asia: a Chinese screen, decorative vases created using the compartmented enamel (cloisonné) technique; and artistic miniatures such as sniffing tobacco flasks. Among the examples of Japanese art, the most valuable pieces are imari, kutani and satsuma style porcelain works, as well as a unique type of Japanese sculpture called netsuke which represents a miniature from ivory. South-East Asian art is less well-known in Lithuania, and is reflected here in examples from Thailand, Indonesia, Cambodia, Burma, Vietnam and Laos, among which the most valuable are a bronze Buddha head from Thailand dating to the 18th–19th centuries and an 18th-century plintangan fortune-telling calendar from the island of Bali, wooden sculptures the Balinese created to worship Hindu gods, and unique images of the Khmer dancing asparas. Islamic art, based on geometric and plant motifs, is represented by hand-tied rugs, teapots and plates adorned using various metal decoration techniques, and furniture, frames and boxes decorated in the never-before-seen in Lithuania khatam technique from Iran, Pakistan and Kashmir.

An exhibition of the donated collection was held at the Radvilas Palace Museum from June 7, 2016 to April 23, 2017.